localităţi şi cele 72 de planşe (p. 221-292) cu explicaţia antemergătoare (p. 217-220), completează acest instrument util pentru toţi cei interesaţi de problema depozitelor de obiecte din cupru şi bronz găsite pe actualul teritoriu al României şi care pot fi atribuite epocii timpurii şi mijlocii a bronzului.

Parcurgând datele expuse în acest catalog cititorul află că există multe informaţii echivoce în literatura de specialitate, multiplele cauze ale greşelilor fiindu-ne sugerate de T. Soroceanu în diverse rânduri: imposibilitatea de a proba datele oferite de alţi cercetători, confuzii în privinţa geografiei şi a apartenenţei administrative a unor localităţi, preluări inexacte din alte studii, pierderea unor piese, apariţia fortuită a depozitelor, atribuirea cronologică şi tipologică defectuoasă a unor piese. Pe cât a fost posibil, autorul catalogului *Die Kupfer- und Bronzedepots der frühen und mittleren Bronzezeit in Rumänien. Depozitele de obiecte din cupru şi bronz din România. Epoca timpurie şi mijlocie a bronzului* a izbutit să recupereze informaţii şi să clarifice unele situaţii dar, din păcate, în unele cazuri, *status-quo*-ul iniţial al descoperirii rămâne pierdut definitiv.

Diana-Măriuca VORNICU

Carol Kacsó, *Repertoriul arheologic al judeţului Maramureş*, Bibliotheca Marmatia 3, Editura EUROTIP, Baia Mare, 2011, vol. I (628 p.) şi vol. II (318 p.), inclusiv: 6 hărţi generale tematice + 71 hărţi ale unităţilor administrative + 323 fig.

De curând, comunitatea ştiinţifică, breasla arheologilor şi nu numai a primit spre analiză o sinteză de dimensiuni apreciabile şi de mult timp aşteptată. Este vorba despre *Repertoriul arheologic al judeţului Maramureş*, semnat de cunoscutul arheolog dr. C. Kacsó, ale cărui competenţe şi preocupări constante timp de peste 50 de ani în domeniul arheologiei (mai ales în ceea ce priveşte epoca bronzului), sunt mult prea bine cunoscute publicului, pentru a mai necesita vreo detaliere în rândurile de faţă. Menţionăm doar faptul că de numele său – o prezenţă obişnuită în peisajul publicistic românesc şi din afara ţării noastre – se leagă o serie absolut impresionantă de lucrări şi descoperiri din zona Lăpuş (grupul cultural Lăpuş), de arheologia minieră/montană, de depozitele/descoperirile de bronzuri

Kupfer und Bronze in der frühen Metallzeit Europas. Studien zu den Anfängen der Metallurgie II, 4, Berlin, 1974.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

transilvănene/maramureşene, o apetenţă şi deschidere constantă spre cercetarea interdisciplinară, precum şi de muzeografie.

Lucrarea domnului dr. C. Kacsó nu este singulară în peisajul publicistic de caracter arheologic din ţara noastră. Acest volum vine în completarea unor serii de apariţii de acest gen, unele mai vechi (cităm selectiv: *Repertoriul arheologic al judeţului Botoşani*–1976; *Repertoriul Iaşi*–1984), altele mai recente (*Repertoriul Cluj*–1992; *Repertoriul Alba*–1995; *Repertoriul Braşov*–1996; *Repertoriul Covasna*–1998; *Repertoriul Harghita*–2000; *Repertoriul Sibiu*–2003; *Repertoriul Hunedoara*–2005), unele mai reuşite, chiar premiate de Academia Română, altele, marcând stadii de etapă, fiind în curs de perfecţionare, dar toate slujind acelaşi nobil ţel: aducerea în prim plan a valorilor patrimoniului cultural naţional, în interesul protejării/conservării şi valorificării sale multiple.

Impresionanta lucrare dedicată descoperirilor arheologice maramureşene a apărut sub egida uneia dintre prestigioasele instituţii de cultură ale ţării noastre: *Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş*, din Baia Mare, păstrător al unor bogate şi variate colecţii de patrimoniu arheologic şi nu numai. Lucrarea domnului C. Kacsó reprezintă apariţia cu numărul 3 în cadrul unei colecţii de sine-stătătoare, şi anume *Bibliotheca Marmatia*. De altfel, primele două numere ale acestei colecţii, apărute cu prilejul unor manifestări ştiinţifice de anvergură internaţională, organizate la Baia Mare, l-au avut drept coordonator tot pe distinsul arheolog băimărean. Este vorba despre *Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit* (2001) şi *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag* (2003), volume cu recunoaştere internaţională, intens citate de către specialişti.

Volumul I debutează cu o *Prefaţă* (p. 5-7), în care autorul expune motivele care au stat la baza realizării acestei lucrări. Metodologia şi intenţiile sale sunt limpezi, organizarea repertoriului fiind cea alfabetică, descoperirile sunt înfăţişate cronologic. Este accentuată şi opinia proprie, conform căreia prin „descoperire arheologică" este înţeleasă „orice creaţia materială umană, respectiv materie ce a fost manipulată de om, ajunsă, dintr-un motiv sau altul, în pământ sau într-un alt loc, care nu este accesibil cotidian omului". De aceea, au fost repertoriate monumente de arheologie industrială şi montană (ex. diverse lucrări miniere, şteampuri, turnătorii), monumente din cimitire, diverse monumente istorice (ex. mănăstiri), dar şi peşteri, piese descoperite izolat etc. De asemenea, sunt prezentate şi documente scrise, locuri ale unor sate dispărute, toponimelor care pot furniza informaţii asupra unor vechi amplasamente umane acordându-li-se atenţia cuvenită. Acolo unde a fost posibil, s-a prezentat (de multe ori critic, făcându-se corecturile de rigoare), locul de păstrare al obiectelor de patrimoniu menţionate în text.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Urmează *Prescurtări* (p. 8-65) şi *Cadrul geografic* (p. 66-77) al judeţului Maramureş, schiţat sintetic dar consistent, detaliile oferite fiind suficiente înţelegerii mediului natural în cadrul căruia au evoluat comunităţile umane de-a lungul mileniilor. Sunt amintite şi resursele naturale, acestea fiind punctate ca atare în contextul reliefului (predominant montan) al judeţului: minereurile neferoase şi feroase, cele auro-argintifere, sarea (atât sub forma zăcămintelor-iviri la zi, cât şi a izvoarelor) şi izvoarele minerale. Se acordă atenţia cuvenită reţelei hidrografice - agent modelator principal al reliefului (râurile Vişeu, Iza, Săpânţa, Lăpuş, Someş şi Tisa), solurilor, vegetaţiei, faunei, care sunt succint expuse.

Deosebit de interesant este capitolul următor, intitulat *Resurse minerale feroase şi neferoase în judeţul Maramureş* (p. 78-82), care, din punctul nostru de vedere, reprezintă cea mai reuşită sinteză de acest tip, dacă ne raportăm la repertoriile arheologice apărute până în acest moment în ţara noastră. Acest gen de prezentare, defalcată pe secvenţele: *1. Denumire, constituenţi principali şi/sau secundari, tip genetic, vârstă*; *2. Localizare geografică*; *3. Compoziţia chimică: elemente principale, secundare, urme de elemente*; *4. Compoziţia mineralogică, parageneze minerale (faze de mineralizare), caracter zonal*, ajută cititorul să înţeleagă mai uşor caracterul unor descoperiri arheologice ce se leagă de utilizarea *resurselor naturale autohtone* (s.n.), în mod deosebit cu referire la descoperirile pre- şi protoistorice, antice şi medievale.

În continuare sunt discutate *Depozite şi izvoare sărate în judeţul Maramureş* (p. 83), atât ivirile la zi (Ocna Şugatag, Coştiui, Slătioara) cât şi izvoarele sărate, care au fost grupate în două grupe mari, în funcţie de mineralizaţie: suprasărate (şapte) şi sărate (zece).

Istoricul descoperirilor şi cercetărilor arheologice în judeţul Maramureş (p. 84-89) a fost sintetizat la maximul posibil, fiind surprinse marile etape ale cercetărilor/descoperirilor – începând cu sfârşitul secolului al XVIII-lea – la care, de-a lungul deceniilor, şi-au adus contribuţia diverşi pasionaţi, anticari, dar şi instituţii, precum: *Muzeul de Istorie şi Arheologie*, *Universitatea de Nord*, *Muzeul de Mineralogie*, sau, mai recent, *Clubul de Speologie „Montana"*.

Cea mai cuprinzătoare secţiune a lucrării înfăţişate aici se intitulează *Repertoriul arheologic pe localităţi* (p. 91-578) şi prezintă alfabetic unităţile administrative (LXXI) repertoriate de autor, cu descoperirile arheologice de rigoare. Acest repertoriu este urmat de un rezumat în limba engleză: *The archaeological repertory of Maramureş County* (p. 580-581), de *List of illustrations* (p. 582-594), de *Indice alfabetic al localităţilor* (p. 595-598), de *Indicele de descoperiri pe epoci* (p. 599-

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

603), de *Indicele de autori* (p. 604-621), de *Structura administrativă a judeţului Maramureş. Stadiu–aprilie 2009* (p. 622-625) şi *Cuprins* (p. 626-627).

Volumul al II-lea reprezintă din punct de vedere grafic esenţa celor scrise în primul volum al repertoriului arheologic. Cum este şi firesc, volumul debutează cu hărţile tematice generale, ale judeţului, organizate pe teme/epoci istorice, de la paleolitic la secolele XIX-XX. Urmează *Hărţi* (*I-LXXI*) (p. 19-87), prin intermediul cărora putem analiza distribuţia patrimoniului arheologic în cadrul comunelor din judeţul Maramureş, punctele cu descoperiri arheologice fiind reprezentate cu minuţiozitate. O pare consistentă a acestui volum, care se prezintă ca o secţiune distinctă, este cea intitulată *Obiective şi obiecte arheologice* (p. 89-318), care conţine desene, planuri, schiţe, fotografii, multe dintre ele fiind color, precum şi explicaţiile aferente.

Ne interesează care ar fi menirea, în cadrul mai general, al societăţii noastre post-decembriste, a unei asemenea lucrări de anvergură, realizată de un singur autor. Evident, nu munca în sine sperie pe un arheolog, nici complexitatea sau vastitatea domeniilor şi subdomeniilor ce trebuie acoperite atunci când se începe şi se desăvârşeşte un asemenea demers cvasi-exhaustiv. Lucrurile sunt mult mai complicate în ansamblul „universului arheologic românesc" şi tocmai aici trebuie căutat meritul lui C. Kacsó. Pentru că acolo unde generaţii întregi de arheologi şi muzeografi de prin diverse instituţii similare din România au eşuat, fie din pricini financiare, politici culturale/manageriale îndreptate în alte direcţii, fie din cauza lipsei coeziunii colectivelor, reputatul arheolog băimărean a reuşit să desăvârşească şi să ofere publicului, cercetătorilor, instituţiilor abilitate (*Direcţiile pentru cultură*), la urma urmei statului român, un instrument atât de necesar şi pe care multe administraţii judeţene şi l-ar dori.

Valoarea unui repertoriu arheologic nu constă, nicidecum, doar în cantitatea imensă de informaţii patrimoniale pusă la dispoziţie, ci şi în sistematizarea, organizarea, explicarea şi publicarea corectă a informaţiei ştiinţifice. Percepţia publică a repertoriilor arheologice este condiţionată şi de nivelul de cultură şi educaţie a „maselor" – aceasta putând juca un rol major – necesitând o promovare constantă în timp, în ceea ce priveşte viitoarele dezvoltări muzeistice microzonale şi tematice, cu sau fără valenţe administrative (ne referim aici la muzee comunale, şcolare, muzee de sit ş.a.) şi, în cele din urmă, la îmbunătăţirea fluxului turistic regional.

Repertoriul Maramureş este creionat în acelaşi stil cu care C. Kacsó ne-a obişnuit de-a lungul anilor: sobru, explicit, modelat în tehnica preciziei şi criticii informaţiei; el oferă, din punctul nostru de vedere (în acord cu preocupările noastre personale, legate de cercetarea bronzurilor din Bucovina), o sinteză nepreţuită a

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

descoperirilor de bronzuri şi ceramice aparţinând epocii bronzului şi primei vârste a fierului, tocmai domeniile de excelenţă ale d-lui dr. C. Kacsó. Regăsim date utile (descrieri amănunţite, discuţii critice, iar uneori sunt invocate analize spectrale efectuate pe bronzuri) şi analogii (ilustraţia se apropie de perfecţiune), necesare înţelegerii manifestării unor procese etno-culturale pe spaţii largi, mai ales dacă ne gândim la perioada mijlocie a bronzului sau la civilizaţia Gáva; în situaţia de faţă, prezenţa unor obiecte de origine transilvăneană şi central-europeană, în spaţiul nord-est carpatic (de-a lungul cursurilor superioare şi parţial mijlocii ale Nistrului, Prutului, Siretului, Sucevei şi Moldovei), poate fi raportată cu succes la descoperirile înfăţişate şi descrise în repertoriul Maramureşului.

Totodată, acest repertoriu ne ajută să înţelegem variatele consistenţe, ritmurile istorice şi specificităţile locuirilor umane din cele mai vechi timpuri, defalcate pe fiecare etapă a parcursului devenirii lor istorice (hărţile anexate în cel de al doilea volum, bine gândite, sunt de mare ajutor); de asemenea, dacă ne gândim la perioada formării statului medieval Moldova (descălecatul lui Dragoş şi afirmarea lui Bogdan I), regăsim modelele şi tipurile ceramice existente în Maramureşul veacului al XIV-lea.

În mod firesc, repertoriul Maramureşului, aşa cum arată însuşi autorul, nu se doreşte şi nici nu ar fi putut fi exhaustiv (general vorbind, nivelul informaţional se opreşte la momentul anului 2006, cu mici excepţii); dar, menirea sa este aceea de a oferi o primă sinteză, de a clarifica multe situaţii şi informaţii incerte, de a deschide gustul, apetitul pentru generaţia viitoare de arheologi, care are datoria morală de a continua, de a descoperi noi vestigii şi de a îmbunătăţi şi nuanţa ceea ce la acest moment nu a fost posibil. În plus – un alt element pozitiv – se adaugă utilizarea şi gestionarea informaţiilor de către *Direcţia pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional Baia Mare*, care astfel poate proteja şi supraveghea siturile arheologice.

Lucrarea domnului dr. C. Kacsó impresionează nu doar prin consistenţa şi masivitatea ei (sunt citate, la bibliografie nu mai puţin de 864 de titluri), ci şi prin stilul elegant, am putea spune aproape didactic, prietenos, prin calitatea deosebită a tipăriturii, ceea ce onorează nu numai pe distinsul autor sau editura, ci şi *Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş* din Baia Mare, o instituţie căreia prietenul şi colegul nostru de breaslă C. Kacsó i-a dedicat însăşi viaţa sa.

Bogdan Petru NICULICĂ

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro